

Våre tanker ang det å være en dysleksivennlig voksenopplæring ved Kvalifiseringstjenesten i Grimstad

Det er vanskelig å finne ut når en person med norsk som andrespråk har dysleksi. Utfordringen er å vite når det er vanlig problematikk pga morsmålets innvirkning, eller andre ting som konsentrasjonsvansker, traumer og lignende, og når problemer med lesing og skrivning kan kalles dysleksi eller lese og skrive-vansker (LSV). Dette bestemte vi oss for å jobbe mer med.

En gruppe på 4 kollegaer jobbet i 2,5 år for å bli sertifisert som den første dysleksivennlige voksenopplæringen i Norge. Gruppen er sammensatt med personer fra grunnskole for voksne, norskopplæring for voksne og spesped for voksne. I januar 2015 ble vi sertifisert som en dysleksivennlig skole, den første voksenopplæringen i landet.

Sammen med dysleksi Norge jobbet vi fram kriterier som vi ble sertifisert utfra. Kriteriene er lignende de for andre skoleslag, men tilpasset voksenopplæringen.

Kriteriene er:

Skoleledelsen og lærerne har drøftet hva skolen kan gjøre for elever med lese- og skrivevansker, og har besluttet at skolen har som målsetting å være en Dysleksivennlig voksenopplæring. Dette er nedfeldt i skolens virksomhetsplan, og godt kjent for alle som jobber i voksenopplæringen.

Skolen har planer som sikrer kompetanseheving av lærerne på områdene: lese- og skrivevansker (LSV) ,og IKT-hjelpemidler. Det bør være ekstra fokus på dysleksi /LSV hos flerspråklige elever, og voksne med LSV.

Skolen har et bredt læremiddeltilbud slik at alle elever har tilgang til alt fagstoff. Skolen har rutiner på bruk av:

- lydbøker/digitale bøker
- IKT
- hjelpeprogrammer

• aktuell pedagogisk programvare
Skolen arbeider aktivt for å skape et godt læringsmiljø. I arbeidet benyttes ett av flere tilgjengelige og anerkjente programmer, eller ett system skolen selv har utviklet.
Skolen har innført en rutine for kartlegging av elevene som gjør at elevenes utvikling eller mangel på utvikling kan overvåkes. Skolen har prosedyrer for hva som skjer når en finner elever med lese- og skrivevansker.
Skolen har prosedyrer for å sette inn passende tiltak for elever som ligger etter/strever i lese- og skriveutviklingen.
Skolen har innarbeidet effektive dysleksivennlige metoder. Med dysleksivennlige metoder mener vi: • metoder som sikrer forståelse • gode lese- og læringsstrategier • gode rutiner for vurdering for læring • bruke flere sansekanaler i undervisningen • god struktur i all undervisning • gode planer og avtaler med elevene
På prøver og eksamener gis dyslektikere muligheter til å få vist sine evner gjennom bruk av hjelpemidler, opplesing av tekst, lengre tid osv. Tilretteleggingene tilpasses behovene til den enkelte elev.
Skolen og dens lærere ønsker at alle elever skal oppleve seg forstått og respektert, uavhengig av mestringsgrad og oppnådde resultater. Skolen må dokumentere gode rutiner på elevsamtaler, arbeid med det psykososiale miljøet, mobbing osv.
Foresatte eller deltageren selv får god informasjon om hva som er skolens plan for oppfølging av deltageren. Skolen har rutiner for å fange opp ideer hos foresatte / deltagere / lærere til hvordan skolen kan forbedres.
Skolen er medlem av Dysleksi Norge.

Kriteriene konkretiserte vi for vår skole, med å utdype punktene:

- Hva gjør vi med dette punktet hos oss?
- Hvem har ansvar for at det skjer?
- Når skal det skje, og hvor ofte / hvor lenge?

Vi har funnet ut at det som er viktigst å få på plass er kartlegging, for å sikre at evt dyslektikere blir oppdaget. Det er utfordrende å lage kartlegginger som kan passe for våre med norsk som andrespråk. Vi vil gjerne at de skal få de hjelpemidlene de har rett på raskest mulig, derfor prøver vi å ha kartlegginger som kan hjelpe oss med dette. Vi er i utprøving i forhold til kartleggingene vi bruker, og det er for tidlig å dele de med oss nå. Men vi vil prøve å beskrive hva vi gjør.

Vi har nå kartlegging 1 gang i halvåret, det tas i forkant av deltakersamtaler, dvs en samtale mellom deltakeren og læreren. Noen ganger er programrådgiver på NAV også med. Hvis det er EM (enslige mindreårige flyktninger) kan kontaktpersonen i boligen bli med. For de som ikke har kontakt med NAV eller andre så har vi en vanlig deltakersamtale for deltaker og lærer.

Kartleggingene vi utfører er:

Lesehastighet på morsmål, (hvis deltakeren sier han er morsmålsleser) . Testen tas ved oppstart, ved plassering i klasser. Deltakeren leser en tekst på morsmål i 1 minutt. Noen ganger brukes tolk / morsmålsstøtte for å høre om hvordan det leses. Hvis ikke kan vi som norske også høre mye utfra:

- Stotrer leseren?
- Peker han på det han leser?
- Leser han med flyt?
- Går han fram og tilbake i teksten, leser han på nytt?
- Hvor mange «ord» leser han på 1 minutt?

Morsmålstestene vi bruker er hentet fra Godt Sagt Alfa, Lærerens bok.

Hvis mulig snakkes det også om hvordan det var å gå på skole i hjemlandet? Noen sier selv de har problemer med å lese og skrive på morsmål.

Aski Raski kartlegging (Aski Raski er et databasert lesetrenings- og kartleggingsprogram). <http://www.askiraski.no/>

Aski Raski tas på deltakere på alfa for å se om lydene kommer på plass, og på de nystartete som læreren ser det er behov. Når de har kommet noe i gang med det norske språket. Det tas også på andre hvis vi vil se om det er en utvikling, evt for å kartlegge videre.

Aski Raski inneholder en enkel kartlegging som viser hvilke tekniske leseferdigheter en elev har. Å ta hele Aski Raski - kartleggingen tar ca. 10 minutter. Ved testing av ganske bra lesere og ved retesting av enkelte utfordringer tas kun deler av Aski Raski hos oss.

Testing av vokaler og konsonanter.

For å sikre at deltakere har de norsk lydene på plass, sjekkes det med enkle vokal / konsonanttester. Dette gjøres så lenge det er behov, fram til lydene er på plass. Her er noen av dem.

1. Elev-ark. Sett **X** på bokstaven lærer leser 2 ganger.

1	e	æ	i	a
2	o	ø	å	u
3	u	y	e	i

Lesehastighet på norsk, tas på alle deltakere, for å måle framgang. Dette gjøres så lenge læreren ser det er behov.

Vi har en tekst på norsk som har både komplekse stavelser, sammensatte grafem, dato, telefonnummer, klokka osv. Da leser

deltakeren i 1 minutt. Deltakeren og læreren sitter med samme tekst, klokka settes på 1 minutt, og deltakeren leser. Læreren noterer avvik i lesing som ombytting av lyder, reversering av ord, kutting av endelser osv. Her kan en også høre om det er uttaleutfordringer hos deltakeren, selv om det ikke er LSV.

For å følge med på norsk undertekst på et TV-program med vanlig samtalehastighet, bør vi lese minst 120 ord pr minutt.

Ordkjedetesten

Ordkjedetesten er en gruppeprøve som tas på 5 minutter. Den kartlegger deltakerens ferdighet til å avkode/gjenkjenne ord i en bokstavrekke. I en ordkjede skal det settes tre loddrette streker. De skal settes mellom bokstaver slik at det kan leses fire ord før, mellom og etter de loddrette strekene. Det finnes en standardisert ordkjedetest å få kjøpt. Vi har valgt å lage vår egen ordkjedetest ved å bruke høyfrekvente ord, for å sikre oss at det er ganske kjente ord for deltakerne. Se eksempel:

hva|kan|jeg|må de|ter|en|på hver|dag|kan|du

Tell opp antall ord som er funnet og gi poeng i forhold til antall kjeder som er jobbet med. Dvs her gis det 6/8 poeng (seks rette av åtte mulige). Det kunne vært klart 12, men det ble bare jobbet med to ordkjeder, derfor kan vi også si at det er oppnådd 6/8 -12

Vi har laget mange ordkjeder ved hjelp av høyfrekvente ord, her er noen av dem:

mer mang efår nye	dag under kommer hva	er min best til
in gen sist hel tny	kan kom du til	meg kom hit nå
gå ned gam let re	godt gang hvor tid	ig jen sam men litt ser

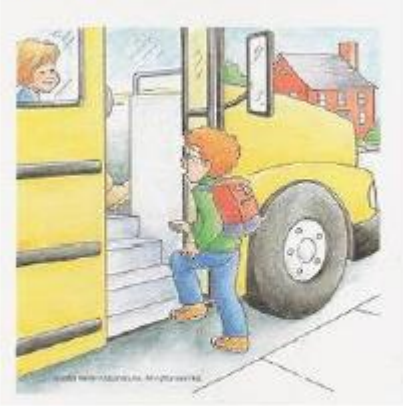
Leseprøven:

Leseprøven er en gruppeprøve som kartlegger elevens evne til å lese, forstå det de leser og evnen til å knytte riktig tekst opp mot bildet.

Her gis poengskår etter antall lesetekster de har klart.

Eksempel:

Oppgave 1.

Gutten går inn på bussen. Den er gul og fin.	
Gutten går ut av bussen. Han sier hei til venninna si.	
Gutten sitter på bussen. Det er mye fint å se på.	

Leseprøven tas inntil generell leseforståelse er på plass.

Staveprøven

Staveprøven er også en standardisert prøve som vi har valgt å tilpasse de som skal lære norsk som andrespråk. Vi bruker enkle setninger men har ord som ikke er lydrette. Dette gjør vi for å se om de har fått med seg f.eks reglene om stum h i hjem og evt en m i slutten av et ord, om diftongene er på plass osv. Vi har 12 setninger med 12 ikke lydrette ord som her kartlegges. Se eksempel:

1) Klokka to må alle gå hjem! Skriv h jem
--

2) Bading er gøy. Skriv g ø y

Staveprøven tas på alle utenom alfa og eventuelt helt nye deltakere.

For å sikre at kartleggingene som er gjort følger deltakeren videre har vi dette skjemaet:

Skjema for kartlegging av leseferdigheter ved Kvalifiseringstjenesten i Grimstad

Navn: _____

Ankomst Norge: _____

Antall år på skole i hjemlandet: _____

Test	1.gang	2.gang	3.gang	4.gang
Dato				
Aski Raski, eget skjema Alfa				
Lytt vokalen Alfa, Spor 1, nybeg				
Lytt konsonanten Alfa, Spor 1, nybeg				
Skriv vokalen Alfa, Spor 1, nybeg				
Lesehastighet 1 minutt --- Alle				
Ordkjedetesten Alle				
Leseprøven Nivå 1, under A1				
Leseprøven Nivå 2, A1 +/-				
Diktat: Staveprøven				
Norsk nivå				

Læreren på alfa avgjør selv hvilke av disse kartleggingene som brukes, og hva annet som gjøres for å dokumentere framgang, evt stagnasjoner grunnet spesielle utfordringer på dette nivået.

Andre ting vi tenker på når vi er dysleksivennlige er:

- Bruke en god font, eks Arial
- Skriftstørrelse 14
- Linjeavstand 1,5
- Bruke STL+ på iPad, dvs skrive seg til lesing, med opplesing av tekst.
- Bruke CD-ord på PC, som også er skrive seg til lesing. I sær å få en tekst opplest etter den er skrevet er bra både for de som sliter med å lese og skrive og de som ikke har utfordringer.
- Vi har lesekurs for de som ikke har forventet utvikling. Da bruker vi bla. lesekurset «lese bedre». Vi bruker også Lydfargemetoden i noen av klassene og i de fleste lesekurs. www.Lydfarge.no
- Vi bruker apper for øving på lesing og skriving.

- Vi har LOGOS-sertifiserte pedagoger hos oss som kan kartlegge videre de som vi er obs på, for å få en tidligst mulig diagnose og få tilgang til hjelpemidler.
- Noen har også blitt kartlagt på morsmål av PPT, og fått diagnosen dysleksi.

Vi vil også anbefale å ta nettkurs hos Dysleksi Norge og se på webinarene de sender, der lærer en mye om dette!

<https://dysleksinorge.no/produkt/dysleksi-fagfolk/>